

Echt verbinden is een lijfelijke kwestie

Abeltje Hoogenkamp

Ik versta onder communicatie: het heen-en-weer tussen mensen, waarin ze zichzelf te verstaan geven, zich aan elkaar verbinden en met elkaar delen.

Als de vraag naar het geluk gesteld wordt, stel ik voor te focussen op één verhouding tussen mensen in het bijzonder, namelijk die van de liefdesbetrekking. Zonder twijfel is dat een relatie met enorme invloed op ons levensgeluk. Onze geliefde is in de meeste gevallen ook degene met wie wij het meeste communiceren – in elk geval zolang het nog goed gaat.

Het oerverhaal van geslaagde liefdescommunicatie is dat over de eerste tijd van Adam en Eva in het Paradijs. Er was genoeg. Ze hoefden niets anders te doen dan een beetje te wandelen en elkaar te beminnen. Bij deze communicatie ging natuurlijk niet alleen om het hoofd. Er werd veel meer uitgewisseld dan gedachten en woorden. Echt verbinden, gemeenschappelijk delen, is een lijfelijke kwestie. Voelen, proeven, horen, zien, ruiken: alle zintuigen willen betrokken worden bij wat er te delen valt. Iedereen die zich de eerste periode van een grote liefde voor de geest kan halen, weet wat ik bedoel. Het over-en-weer van je in elkaar verdiepen. Daar horen hapjes bij en muziek, lange strandwandelingen, zon op je gezicht, wind in je haar, zout op je huid. Tot je elkaar zo ingedronken hebt, dat je communicerende vaten geworden bent.

Vroeger of later breekt er een tijd aan dat het niet meer zo compleet is. De plicht roept. Het Paradijs gaat sluiten. Adam moet uit werken op één of ander veld en Eva heeft de kinderen. In moderne tijden heeft Eva de kinderen en moet ze ook gaan werken. Dat betekent iets voor de tijd die je overhoudt voor onderlinge communicatie. Zo gaat het sinds de grondlegging van de wereld en misschien is daar op zichzelf niets mis mee: je bent even weg en als je elkaar weer ziet vertel je elkaar wat je hebt beleefd en bedacht. Zolang het er agrarisch aan toe gaat en je elkaar na het melken, hooien en rooien bij het ontbijt, de koffie, de lunch en het avondeten maar blijft zien... Dan pak je de draad van de kusjes en de hapjes gewoon weer op en kan je het nog even met elkaar doen voordat er weer gewerkt moet worden.

Het wordt pas problematisch als die afstand er één van *Verfremdung* wordt. Dat is inderdaad een Marxistisch woord. De man moet naar het front, of werken in een fabriek aan de andere kant van het land, of op een boot de wereld rond. Of je krijgt een negen-tot-zes-baan, waarvoor je moet forensen. Zo wordt er afstand in tijd en ruimte gecreëerd, die het oorspronkelijke communiceren – met lijf en leden – onmogelijk maakt. Je kunt elkaar niet langer proeven, voelen of ruiken. Terwijl het daar om gaat! Het is veelzeggend dat geliefden van alle tijden haarlokjes of lippenstiftafdrukken aan hun correspondentie toevoegen. Eigenlijk zijn dat icoontjes, tekenen die het fysiek van de geliefde present stellen. Het toont dat een minnaar niet zozeer woorden of gedachten wil overbrengen, maar zichzelf.

Wij leven in de onzalige tijden van tele-communicatie. Tele van het greekse *tèle*, van verre. Communicatie van verre. Dat vind ik zoiets als vrijen met je kleren aan. Jezelf helemaal delen, maar dan met een enorme afstand ertussen. Telecommunicatie is een contradictio in terminis. Wat verhandeld wordt zijn het horen en het zien. Je kunt elkaar bellen, mailen, sms-en, je kunt skypeen, maar ruiken, voelen, proeven... dat is onmogelijk. Natuurlijk, ik ken ook de voordelen van het telefoontje dat gerust stelt omdat iemand veilig aangekomen is, maar echte communicatie: dat doe je als je weer herenigd bent.

Onzalig, zo noemde ik die telecommunicatie. Onzalig omdat communiceren niet zonder je lijf kan. Telecommunicatie is geen communicatie. We laten ons wijsmaken dat het kan, die afstand. We zijn op het verkeerde been gezet door een Platoons wereldbeeld dat diep in onze cultuur verankerd is. Het houdt ons voor dat woorden en gedachten van een hoger niveau zijn dan gevoelens of aanrakingen. Dat veroorzaakt de misvatting dat je er door praten of schrijven wel kunt komen, qua communiceren. Ik geloof dat wij leven in tijden van communicatietechnologie omdat we steeds op afstand van onze geliefden zijn – én ik geloof dat we steeds op afstand van onze geliefden zijn omdat we leven in tijden van communicatietechnologie.

Ik zie die ontwikkeling van lijfelijk naar geestelijk, van buik naar hoofd, zich nog voortzetten. De stap van de telefoon naar het geschreven tekstberichtje, van oor naar oog, vind ik wat dat betreft niet bemoedigend. Denk aan tienergeliefden, fysiek van elkaar gescheiden omdat ze nog in het huis van hun respectievelijke ouders wonen. Wat deden wij dertig jaar geleden om met elkaar in contact te zijn? Bellen. Urenlang.

Tot ergernis en wanhoop van onze ouders. Wat doen ze nu? Ze whatsappen. Natuurlijk is het leuk om elkaar korte boodschapjes te sturen en als je creatief en vol vuur bent, kun je jezelf van je meest geestige, mysterieuze en aardige kant tonen in al die berichtjes van 169 tekens. Maar meer dan ooit ligt het zwaartepunt bij het intellectuele, het tekstuele, het hoofd.

Ik zou wel eens zo'n modern hersenonderzoek willen zien dat de verschillen meet in hersenactiviteit bij het ontvangen van zo'n tekstberichtje ten opzichte van wat er gebeurt als je samen giechelt door de telefoon. Mijn hypothese zou zijn dat er bij giechelen iets veel fysiekers en diepers gebeurt, dat de 'verbondenheidscentra' veel meer geactiveerd worden, endorfine aangemaakt – en dat die bliepjes van een nieuw berichtje vooral dat centrum kietelen dat ook geactiveerd wordt als je een hert in het vizier hebt of een vrucht in de struiken ziet hangen: persoonlijke beloning in plaats van verbondenheid.

'Kijk, daar hangt een appel, lijkt die je niet lekker?' Die listige vraag van de slang uit de hof van Eden doet precies dát wat het piepje van het ongelezen berichtje ook doet, terwijl je met iemand in gesprek bent: de drang oproepen het te checken. De zondeval is *phubbing* avant la lettre. Wat adviseert de theoloog om de weg naar het Paradijs weer te hervinden? Ik stel voor om van die vier ton euro's vier ton springstof kopen en daarvan à la van Speijk zoveel mogelijk internet- en telecommunicatiestations op te blazen. Negen maanden na dato hebben we een geboortepiek. Ik durf de stelling aan dat ons geluksgevoel niet zou dalen.

Maar misschien is dat toch te gewelddadig, en moet ik uit mijn traditie meenemen dat het Paradijs niet met semtex veroverd kan worden. De eerste christengemeenschappen probeerden iets van die verloren relatie uit de hof van Eden te hervinden in kleine clubjes waar mannen en vrouwen door elkaar zaten. Waar ze samen zongen, elkaar vasthielden, waar ze aten en dronken, wierook brandden, elkaar verhalen vertelden – kortom met al hun zintuigen probeerden iets te delen. Er zijn veel mislukte pogingen geweest om die beweging te herhalen, misschien ook wel een paar geslaagde. Bij gebrek aan Paradijs moet er wat mij betreft zo veel mogelijk gegeten, gedronken, geproefd, geroken, gelachen, gezongen, gevoeld en gedeeld worden. Het is mooi dat ik dit kan ventileren tijdens een denkdiner. Neem nog wat brood, drink nog wat wijn. Laat het je smaken!